

Matthiola; Kreutterbuch, 1586, Vom Cisto, Hipocistis

Vom Cisto. Cap. XLVIII.

Geschlecht und Gestalt.

istus ist ein kleines Beumle, doch hat es viel Estle unnd Bletter. Seiner Geschlecht sind zwey, das Mânne und Weible. Das Mânne wechst viel auff dem Berg Apennino in Welschlandt, tregt rote, herbe, krause, rauche, weiszlechte Bletter, und rote Granatblumen, das Weible bringt weisse Blumen, auch lânglechte Bletter, die sind der Salvien âhnlich.* Wechset viel sampt dem Hypocistide auff den Bergen umb Padua. Wer mancherley Geschlecht unnd art von dem Cisto und Ledo wil sehen, der besehe den Carolum Clusium observationibus Hispanicis lib. I. und observationibus Pannonicis lib. I.

Stell.

Cistus wechst an felsechten und dÿrren orten.

Natur, Krafft, und Wirckung.

Cistus ist trucken am andern Grad, mehr kalt dann warm, zeucht zusammen.

In Leib.

Die Blumen in sawren Wein gesotten, darvon frÛe unnd zu nacht getruncken, sind gut wider

Van Cistus. Kapittel XLVIII. (**Cistus creticus, Cistus albidus, Cytinus hypocistis**)

Geslacht en gestalte.

Cistus is een klein boompje, doch heeft het veel veel twijgen en bladeren. Zijn geslacht zijn twee, dat mannetje en wijfje. Dat mannetje groeit veel op de berg Apennijnen in Italië, draagt rode, wrange, gekroesde, ruwe, witachtige bladeren en rode granaatbloemen, dat wijfje brengt witte bloemen, ook langachtige bladeren, die zijn de salie gelijk.* Groeit veel samen met de Hypocistis op de bergen om Padua. Wie vele geslacht en vormen van Cistus en Ledum wil zien die bezieet Carolus Clusius observationibus Hispanicis libro I en observationibus Pannonicis libro I.

Plaats.

Cistus groeit aan rotsachtige en dorre oorden.

Natuur, kracht en werking.

Cistus is droog in andere graad, meer koud dan warm, trekt tezamen.

In lijf.

De bloemen in zure wijn gekookt, daarvan vroeg en 's nachts gedronken zijn goed tegen de rode

die rote Ruhr, blödigkeit der Därme, und wider alle Bauchflüsse. (J iiij) [126]

(C) Aussen.

So man diese Blumen zerstöszt, und aufflegt, heylen sie die bösen Geschwäre.

So man diese Blumen mit öl und Wachs mischet, und aufflegt, helffen sie wider Brandt, alte Geschwäre und Schâden.

Die Bletter und Zweige trucknen, und ziehen hefftig zusammen, dasz, so man sie zerstöszt, und uber die frischen Wunden legt, sie dieselben widerumb zusammen hefftten.

*Cistus Lateinisch auch Rosa Sylvatica oder Canina, wie Scribonius Largus anzeigt.

Spanisch das Männlin Estpa, das Weiblin Xara-estepa. Narbon. Mouges. Griechisch Κίςξ, Κίβξ, Κίβαρον, Κίαζαρον.*

Hypocistis.

An diesem frembden Strauch wechst Hypocisthis an der Wurtzel bey der Erden, welcher gleicher sihet einem unzeitigen Granatapffel. Er ist dreyerley, nemlich, gelb, grün, und weisz. Ausz diesem preszt man einen Safft, den stellet man an die Sonnen, bisz er dick wirdt. Dieser Safft trucknet und zeucht zusammen hefftiger, dann die Bletter und Blumen Cisthi, derhalben so man diesen Safft eynnimpt, oder unten hineyn thut, ist er gut wider die Ruhr, und den langwirigen Bauchflusz, so von schwachheit desz Magens kompt, auch wider das Blut auszwerffen, unnd die ubrige flüsse der Weiber. Auch so man diesen Safft trinckt, oder auswendig am Leibe auffstreicht, stârckt er die innerlichen Glieder, als den Magen, die Lebern, welche von ubriger feuchtigkeit geschwâcht sind, und ein zusammenziehung bedürffen.

*Der fûrtreffliche und hochgelehrte Medicus Frisimelica vermeldt in seinen Lectionibus in Dioscoridem, dasz er in hitzigen Flüssen, sonderlich der Weiber, nie ohne sonderen nutz unnd gute wirckung den Safft gebraucht hat, sonderlich in einem guten Wein, da es sonst nichts verhindert, eyngeden. Er lehret aber dasz man den Hypocistidem sol brauchen, der gegen auffgang der Sonnen pflegt zu wachsen. Dieweil nun diesen Safft gar gut ausz Welschlandt wir haben können, thun die jenigen, welche vermeynen dasz man dafür sonderlich in der Theriaca den Schelehnsafft brauchen sol, unweiszlich.

Hypocistis Griechisch Υωοχίςξ, anderszwo,

loop, zwakheid der darmen en tegen alle vlooden. (J iiij) [126]

Van buiten.

Zo men deze bloemen stoot en oplegt helen ze de boze zweren.

Zo men deze bloemen met olie en was mengt en oplegt helpen ze tegen brand, oude zweren en schaden.

De bladeren en twijgen drogen en trekken hefftig tezamen zodat zo men ze stoot en over de frisse wonden legt ze diezelfde wederom tezamen hechten.

Cistus Latijns ook Rosa Sylvatica of Canina zoals Scribonius Largus aantoot. Spaans dat mannetje Estpa, dat wijfje Xara-estepa. Narbon. Mouges. Grieks Κίςξ, Κίβξ, Κίβαρον, Κίαζαρον.

Hypocistis.

Aan deze vreemde struik groeit Hypocistis aan de wortel bij de aarde welke gelijk ziet een onrijpe granaatappel. Het is drievormige, namelijk geel, groen en witachtig. Uit deze perst men een sap die zet men aan de zon totdat het dik wordt. Dit sap droogt en trekt tezamen heftiger dan de bladeren en bloemen Cistus, daarom zo men dit sap inneemt of onderin doet is het goed tegen de loop en de lang durende buikvloed zo van zwakheid der maag komt, ook tegen dat bloed uitwerpen en de overige vlooden der wijven. Ook zo men dit sap drinkt of uitwendig aan lijf opstrijkt sterkt het de innerlijke leden als de maag, de lever welke van overige vochtigheid verzwakt zijn en een tezamen trekking behoeven.

*De voortreffelijke en zeer geleerde medicus Frisimelica vermeldt in zijn Lectionibus in Dioscorides dat het in hete vlooden, vooral de wijven, niet zonder bijzondere nut en goede werking dat sap gebruikt heeft, vooral in een goede wijn daar het anders niets verhindert in gegeven. Hij leert echter dat men de Hypocistis zal gebruiken die tegen opgang van de zon pleegt te groeien. Omdat nu dit sap erg goed uit Italië we hebben kunnen, doen diegene welke menen dat men daarvoor vooral in de teriakel het sleeën sap gebruiken zal onwijs.

Hypocistis Grieks Υωοχίςξ, ergens anders Ρόζαθρον of Κότινот. Plinius orobathis.* [127]

Πόζαθρον oder Κότινον. Plinio orobathis.* [127]

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>